

HOOFDSTUK V   De scheuring in en centralisatie van de Nederlandsche
Bakkersgezellenbond mei 1903 - 1908

V.1   Inleiding

Na het mislukte verweer tegen de 'worgwet' probeert men te redden, wat er te redden valt.

De afdelingen Haarlem en Amsterdam vertonen een gehavend beeld, Zaandam en Den Haag lijden verliezen maar houden zich beter staande.

De samenwerking tussen sociaal-demokraten en vrije socialisten binnen de vakbeweging, hoe slecht dan ook verlopend, werd vrijwel onmogelijk na de enerverende gebeurtenissen in april 1903. Dat betekent dat binnen de vakbeweging zich discussies gaan afspelen, die direkt scheuring tot gevolg zullen hebben.

Ook vanuit ideeën over karakter en richting van de algemene vakbond worden de verschillende richtingen feller en harder uitgediscussieerd. Duidelijk wordt dat het N.A.-S. en de gehele vakbeweging moet gaan kiezen tussen sociaal-democratie en vrij socialisme, tussen aktie tégen of vóór sociale- en arbeidswetgeving en tussen federatieve of gecentraliseerde vakbondsopbouw. Deze drie zaken lopen door elkaar heen. Soms wordt de ene verhouding binnen een andere getrokken, soms blijven ze naast elkaar bestaan.

Het begrip 'algemene' vakbond wordt in de komende periode getoetst op zijn inhoud.

V.2 Het bijeenhouden van de Bond. mei 1903 - febr. 1905

'Wat bijeen hoort, moet bijeen blijven'
(jaarverslag 1903, afd. A'dam, bode 23-10-'03).

In het tijdvak tot februari 1905 staat het redden van de vakorganisatie centraal.

De Bakkersgezellenbond loopt van 1200 leden in 1903 terug tot 640 in mei 1905. Ook andere bonden lopen terug in ledental. De Metaalbewerkerbond liep van 3000 leden in maart 1903 naar 500 in 1904. Vooral de kleine, plaatselijke verenigingen hadden het zwaar te verduren. De grotere en stabielere bonden, zoals de A.N.D.B., de Timmerliedenbond en de Sigarenmakersbond, verloren ook leden, maar de teruggang was gering en binnen korte tijd was het verlies weer opgevangen.

Langzamerhand komt ook de steunverlening op gang voor de slachtoffers van de staking. De N.B.G.B. zit met ongeveer 60 mensen, die ondersteund moeten worden. De kater na de spoorwegstaking is algemeen.

Lessen uit de mislukte aprilbeweging en discussie over karakter van de vakbond

Al in mei wordt op een cursusvergadering in Arnhem gepraat over de algemene werkstaking. De spreker op die avond zegt dat zo'n staking als plaats gehad heeft niet meer mag voorkomen. Vooraf moet duidelijk zijn of de strijd kans van slagen heeft. Daarom zijn sterke weerstandskassen en vakbond met bewuste arbeiders noodzakelijk. Ook is het nodig om aan 'politiek' te doen en wel individueel via de S.D.A.P., aldus de spreker, K. Geertsema. ¹⁾

Een slachtoffer van de staking schrijft een mooie brief waarin hij de mensen die steun geven bedankt. ²⁾

Te Boekhorst schrijft onder de kop BEWUSTZIJN het volgende:

"De aprilbeweging heeft geleerd dat we nog niet 'bewust' genoeg zijn. Een bewijs van gebrek aan innerlijke kracht is zeker het weglopen uit de organisatie. De patroons slaan nu nl. hard terug om hun verloren rechten, om het uitbuiten weer in te voeren." ³⁾

De correspondent uit Haarlem roept op om de organisatie niet te verlaten, 'verlies het vertrouwen niet, wordt niet moedeloos.' Het nieuwe bestuur zal het mogelijke doen om de moedeloosheid tegen te gaan. ⁴⁾

Gedurende deze gehele periode zijn oproepen als deze in de Bakkersbode opvallend aanwezig.

Ook in Enschedé roept de correspondent ⁵⁾ op, om weer lid te worden; bovendien vindt hij dat politiek buiten de vakbeweging hoort. ⁶⁾

De afdeling Zaandam nodigt zowel Mendels, propagandist voor de S.D.A.P. te Zaandam, als Domela Nieuwenhuis uit om over de aprilbeweging te praten. Mendels, spreekt op 11 oktober. De vergadering wordt slecht bezocht. Het onderwerp is 'vakorganisatie en politiek'. Hij zegt o.a.:

"Liever een sterke vakvereniging zonder, dan een zwakke met politiek."

Te Boekhorst merkt op, dat ....

"... over dit onderwerp, dat niet direct onze vakstrijd raakt, genoeg wordt besproken in de partijbladen. De partijen moeten dit maar buiten de vakorganisatie doen, anders halen we de partijstrijd binnen." ⁷⁾

Partijstrijd moet geweerd worden, maar dat betekent niet dat er niet aan politiek gedaan mag worden. Te Boekhorst roept bv. iedereen op aan de nationale manifestatie voor algemeen kiesrecht mee te doen, ... '.... temeer daar de aprilbeweging heeft bewezen hoe nuttig het is om aan politiek te doen.' ⁸⁾

Politieke akties, die de vakakties raken, mogen wel. Dat betekent dat er slechts over politiek in de Bakkersbode geschreven wordt, in zoverre een probleem op het gebied van de vakeisen aangesneden wordt.

De ideeën over organisatie gaan bij sommige leden een andere inhoud verkrijgen of nieuwe mensen gaan zich roeren. In het bestuur van de afd. A'dam treden na 1903 voornamelijk nieuwe leden toe. In juli 1903 wordt Idsenga, die voorzitter was van de afdeling, ontslagen. In Amsterdam kan hij nergens meer een baan krijgen. In augustus heeft hij een baan in Den Helder gevonden. ⁹⁾ In januari 1905 is hij verhuisd naar Velsen. Hij is daar patroon geworden. ¹⁰⁾ Voor de vakorganisatie is hij sindsdien verloren.

Het hoofdbestuur klaagt in het midden van 1903 dat de afdelingen te autonoom zijn:

"Meer en meer blijkt de noodzakelijkheid, dat de afdelingen beter voeling houden met het HB. Op de congressen interpeleeren zij het HB over zijn weinig of niets doen, maar vergeten dat de afdelingen zoo dikwerf de oorzaak zijn dat het HB door hare nalatigheid tot totale werkeloosheid wordt gedoemd. ....

Kom, laten wij gemeenschappelijk den last torschen ons op de schouders gelegd en beginnen van nu af aan het HB meer te erkennen als het lichaam, dat zorgen moet voor de juiste uitvoering van genomen besluiten." 11)

De stakingen worden beter in de hand gehouden. Bij een patroon in Amsterdam zijn de gezellen ontevreden over hun loon. Zij willen verhoging van het loon. Zij geven .....

" .... hun zaak, wat goede bondsleden betaamt, in handen van het bestuur der afdeling, hetwelk dadelijk beried was op te treden." 12)

Blijkt uit deze opmerkingen dat er iets aan het veranderen is, in december 1903 brengt een lid uit Zaandam, P. Leuselink, een idee over een nieuwe organisatiestructuur als volgt onder woorden. 13) Hij schrijft over het onderwerp 'Hoe moeten wij onzen Bond groot maken.' Hij stelt dat de organisatievorm goed moet zijn. De huidige vorm is niet goed genoeg, want de verhouding tussen het hoofdbestuur en de plaatselijke verenigingen, die zelfstandig zijn, is niet juist. De zaak wordt te veel gesplitst.

"De afdelingen heffen verder een contributie zoo groot, net genoeg om de loopende zaken slepende te houden. Enkele afdelingen hebben nog een fondsje dat op een weerstandskas moet gelijken."

Het gevolg is, aldus de schrijver, dat de afdelingen en het HB meer op propagandaklubs gaan lijken. Daarom:

" .... de verhouding moet anders worden. De bond moet bestaan uit leden, de geïnde contributie moet komen in de bondskas, de afdelingen mogen er een deel van houden om de plaatselijke propaganda te voeren. De bond zal niet meer een verband zijn van plaatselijke vereenigingen, maar een organisatie van bakkersgezellen in geheel Nederland met afdelingen in verschillende plaatsen."

Door centralisatie geruggesteund sterke weerstandskassen kan men iets doen voor de arbeiders in het land, aldus Leuselink. Want de steunlijsten zijn een vloek, zij komen ten laste van de bewuste arbeiders. Hij wil ook dat de bond veel uitkeringen gaat doen zoals de A.N.D.B.

Werd in 1901 deze zaken nog als problematisch bepraat, thans wordt door Leuselink voor de eerste maal een centralistisch model voor de bond voorgesteld.

Te Boekhorst zal er later op in gaan, zo belooft hij in een noot, maar het is er niet van gekomen.

In 1904 schrijft lid Goudsmit, de latere bonds-sekretaris en schrijver van de twee 'Gedenkboeken', een stuk in het blad over propaganda. Hij vindt dat er meer propaganda gemaakt moet worden, bijvoorbeeld .....

" ..... door een rondschrijven het belang van een huishoudelijke vergadering duidelijk maken. We zien dat de massa niet tot ons komt en wij dus tot hen moeten gaan." 14)

Dit hebben de bakkersgezellen en bakkerij-arbeiders vanaf de tijd van de eerste Internationale gedaan zonder daarbij in zulke bewoordingen als 'wij en de massa' te vervallen. In het daarop volgende nummer krijgt hij antwoord van te Boekhorst.

"Goudsmit is éénogig, ziet niet de interne structuur van de bond, anders zou hij gezien hebben hoe reeds propaganda gevoerd wordt met woord en daad." 15)

Uit deze weinige voorbeelden blijkt duidelijk dat de structuur van de bond niet goed funktioneert. Door de federatieve structuur blijven de afdelingen te veel op zichzelf. Dit zou verbeterd kunnen worden door de kontakten te intensiveren, maar ook door een centralisatie à la de A.N.D.B. in te voeren. De indruk, die de machtige A.N.D.B. maakt met zijn zeer sterke weerstandskassen is enorm.

Als er organisatorische problemen rijzen, vragen bondsleden hulp aan de A.N.D.B. 16) Te Boekhorst stelt in 1904 de A.N.D.B. ten voorbeeld, omdat zij de voorloper is m.b.t. de economische vakbelangen, ondanks politieke verschillen. 17)

Dat er niet meer over geschreven wordt, is een gevolg van het feit dat discussie een beetje buiten het vakblad gehouden wordt en doordat niemand de autonomie van de afdelingen wil prijsgeven. Bovendien zijn grote groepen leden voorstander van een onafhankelijke, federatieve vakorganisatie.

Ook over de manier waarop de verbetering van arbeidsomstandigheden, aangepakt moet worden, staat ter discussie.

In Rotterdam wordt door middel van een actie een ontslagen gezelschap ondersteund. De bestuurder van de Rotterdamsche Bestuurdersbond merkt bij het verslag op dat het ook m.b.v. het bureau voor Arbeidsrecht gekund had. Te Boekhorst gaat in op deze zaak:

"Wij schrijven en spreken de taal der arbeiders, die bij spreken en schrijven een gevoel van verbittering voelen opkomen, bij (mis-) handelingen, zooveel onzer door de werkgevers aangedaan. En ach, al zal onze stijl van aanval nog zoo 'wettig' zijn; de heeren van 't gerecht ... zullen het, naarmate het in hun kraam te pas komt, toch wel als onwettig qualificeeren."

De afd. Den Haag heeft een boek aangeschaft om de arbeidsomstandigheden te kunnen beschrijven. De gezellen, die iets willen laten opnemen, kunnen terecht bij de sekretaris.

Vooralsnog houden de leden van de bonden alles in eigen hand.

Het agitatie-komité voor arbeidswet en tegen arbeidskontraakt 1904

Tijdens de spannende dagen vóór de tweede Spoorwegstaking wordt ook weer het wetsontwerp 'arbeids- en rusttijden' besproken in de Bode. Gehoopt wordt dat de economische strijd ondersteund wordt door deze politieke strijd. ¹⁸⁾

Het gehele jaar 1903 wordt over het wetsontwerp gediskussieerd. De nachtarbeid zou ook geregeld worden. De eisen van de bond gaan verder dan de voorstellen van de wetgever.

De bond eist het volgende: ¹⁹⁾

- . i.p.v. 12 uur (1½ uur rust), 10 uur (½ uur rust) werktijd in het kleinbedr.
- . i.p.v. 10 uur (½ uur rust), 8 uur (1 uur rust) werktijd in het grootbedr.
- . verbieden van het slapen bij de patroon (was niet geregeld),
- . geen ontheffing voor het in de kast werken,
- . geen ontheffingen voor kleine patroons, die 's nacht mogen werken.

In juli houden veel bonds-afdelingen een openbare vergadering om het wetsontwerp te verbeteren. In Zaandam slaagt de bijeenkomst goed, in andere plaatsen echter niet. Te Boekhorst vraagt zich dan in de Bode af of de agitatie niet te vroeg gekomen is, omdat het wetsontwerp voorlopig nog niet behandeld wordt. ²⁰⁾

Op het kongres in 1903 besluiten alle afdelingen de gevoerde plaatselijke agitatie om te zetten in een landelijke. Samenwerking zou gezocht worden met allen die gelijkgestemd zijn. Plaats van bijeenkomst is Utrecht. ²¹⁾

Het is de afdeling Rotterdam, die na overleg met het hoofdbestuur het voorstel tot landelijke agitatie in de Rotterdamse Bestuurders Bond brengt. ²²⁾ De R.B.B. neemt het initiatief van de bakkers over en op 21 februari wordt het landelijke agitatiecomité opgericht. De Bakkersgezellenbond zal zich voornamelijk richten op de artikelen 337 en 226 van het ontwerp van de arbeidswet, de afschaffing van de nachtarbeid en de uitzonderingspositie van de kleine patroons. ²³⁾

Op een hoofdbestuurvergadering van 7 februari wordt gepraat over deze aktie. Een eis van het agitatiecomité is een 10-urige werkdag.

Mol, hoofdbestuurslid uit Den Haag, zegt dat de bond in konflikt komt met zijn beginsel (8-urige werkdag) door te ijveren voor een werkdag van 10 uur. Te Boekhorst, voorzitter van de bond zegt dan dat hij:

"..... sociaal-demokraat [is], voorstander van afschaffing van het privaatbezit, [en] verdwijning [wil] van de bestaande kapitalistische produktiewijze. Het gaat niet aan deze consequentie in de vakorganisatie op den voorgrond te stellen. In vakverenigingen trachten wij trapsgewijs verbeteringen te veroveren en de ontwikkelingsgang te bevorderen, opdat de vakverenigingen in de toekomst zullen worden, wat hij en andere er van verlangen." ²⁴⁾

Na deze diskussie besluit men te ijveren voor een werkweek van 58 uur.

Elf dagen later vergadert het HB weer. Van het Haagsche comité inzake arbeidswet, is een motie van afkeuring omtrent de landelijke beweging binnengekomen, ondertekend door F. Mol, J. Reijnders, E. Muzerie, J. van Zwieten de Blom en H.C. den Blanken, leden van dit comité. De motie:

"Het comité, kennis genomen hebbende van de samenwerking tusschen HB van de N.B.G.B. en R.B.B., met voorbijgaan van het NAS, ten einde te komen tot een landelijke agitatie in zake het 'Ontwerp Arbeidswet', keurt deze wijze van werken als desorganiserend af,... Alleen wanneer blijkt dat na gedaan onderzoek, de landelijke organisatie - N.A.-S. - of onwillig of onbevoegd is tot een met bekwamen spoed op touw te zetten krachtige agitatie, is het hoofdbestuur bevoegd, ja zelfs verplicht, relaties aan te knopen met andere vakbonden, ten einde te komen tot bovengenoemde actie, en andere volgens kongresbesluit van de N.B.G.B." ²⁵⁾

Het hoofdbestuur verdedigt zich bij monde van te Boekhorst. Hij zegt dat het N.A.-S. te veel een afwachtende houding heeft aangenomen.

Het bestuur van het N.A.-S. wachtte af wat de aangesloten organisaties er van vonden. Volgens te Boekhorst lag er 'niets positiefs' in deze houding.

De bijeenkomst van het landelijke comité op 21 februari wordt zonder het N.A.S. gehouden. Begin april sluit het N.A.-S. zich ook aan. Het comité belegt vanaf 1904 avond aan avond meetings ter ondersteuning van de aktie. Te Boekhorst is afgevaardigde naar het Comité. Hij vindt het arbeids-kontrakt maar niets. In het ontwerp wordt patroons veel voor de arbeiders slechte toestanden aan de hand gedaan, m.n. boeten en vrijheidsbeperking. Te Boekhorst schrijft dan ook:

"Dit contract doet ons zien, dat de Minister van Justitie Loeff dr. Kuijper, Minister van Binnenlandsche zaken, verder moet helpen, om het leven en werken der arbeiders en arbeidsters zoo be-roerd mogelijk te maken." 27)

Te Boekhorst schrijft ook nog een brochure over het wetsontwerp. In de Bakkersbode worden steeds berichten van bijeenkomsten van het comité opgenomen.

Op 28 augustus 1904 wordt een landelijke meeting georganiseerd, waar de volgende mensen spreken: Te Boekhorst, Brinkhuis, Brouwer, Drewes, Eichelsheim, Elferink, Mendels en Polak, belangrijke figuren uit de vakbeweging. 28)

Akties voor afschaffing van nachtarbeid worden door plaatselijke comité's georganiseerd. In Rotterdam en Haarlem ondernemen de gezellen weer pogingen om tot een loonaktie te komen. De christelijken en katholieken worden ook nog uitgenodigd, maar die doen niet mee. 29)

Scheiding in de Nederlandse vakbeweging en het bijeenhouden van de Bakkersgezellenbond

Na de mislukte spoorwegstaking wordt in mei 1903 een algemene jaarvergadering van het N.A.-S. gehouden. Een voorstel tot reorganisatie van het N.A.-S. wordt met algemene stemmen aangenomen. Er wordt een kommissie gevormd die samen met het bestuur van het N.A.-S. statutenwijziging zal voorstellen. In deze kommissie neemt ook de bakker Idsinga zitting, die later vervangen zal worden door bakker J. Hoogland.

Andere belangrijke leden zijn o.a. Spiekman, typograaf en S.D.A.P.-er, Wessels, bootwerker en Cordes, steenhouwer en een vrije socialist.

De commissie onderzoekt waarom er bonden buiten het N.A.-S. blijven. Er worden drie verbeteringen aangevoerd:

- . er moet meer aan aktie voor arbeidswetgeving gedaan worden.
- . verandering van stemmingswijze (was 100 leden geeft recht op 1 stem; met maximum van 6).
- . afschaffing van het lijstenstelsel (steunlijsten bij werkstakingen).

De voorstellen van de commissie worden behandeld op een buitengewoon kongres op 13 en 14 december. De meeste konfliktstof op het kongres levert reglements-artikel 2 g, waarin staat, 'dat ...'... het N.A.-S. ijvere voor verbetering en uitbreiding van de arbeidswetgeving.'³⁰⁾ Na zeer felle diskussie, voornamelijk tussen van Erkel en Spiekman, wordt het artikel verworpen met 46 tegen 26 stemmen. Op voorstel van van Erkel wordt daarop de volgende motie aangenomen: 'De vergadering, punt 2 g verwerpende, verklaart dat het N.A.-S. zich niet op anti-politiek standpunt plaatst.'³¹⁾

De bedoeling van Van Erkel en zijn medebestuurders is om al degenen die zich stellen op het standpunt van de klassenstrijd binnen het N.A.-S. bijeen te houden. Aktie voor arbeidswetgeving zou volgens hem niet statutair geregeld moeten, om bonden en verenigingen, die anti-wetgeving zijn, gelegenheid te geven zich ook aan te sluiten. Uit dien hoofde, aldus Van Erkel, kan ook het ijveren voor algemene werkstaking niet statutair geregeld worden.

Het bijeenhouden van beide vleugels van de arbeidersbeweging binnen het N.A.-S. lukt in 1903 niet meer. Want na de traumatische ervaringen tijdens de spoorwegstakingen, is de eenheid verbroken. Ook het N.A.-S. ontkomt niet aan een keuze. Daarbij komt dat veel vakbonden aktie voeren vóór goede of tégen slechte wetten. Deze willen dat het N.A.-S.-reglement zich daarover uitspreekt. In deze bonden zijn echter ook grote groepen die deze akties niet willen, maar een revolutionaire strijd voorstaan. In veel organisaties is de situatie zodanig dat een uiteen gaan in verschillende richtingen tot de mogelijkheden gaat behoren.

Het direkte gevolg van het mislukken van het reorganisatiekongres is de scheuring in de nederlandse vakbeweging. De Kerstrede van Troelstra, waarin hij onverbloemd oproept tot de vorming van een nieuwe vakcentrale, de brochure van Spiekman (begin januari), waarin hij

stelt dat sociaal-demokratische afdelingen zich van hun N.A.-S.-bond moeten afscheiden en de scheurcirculaire van het N.A.-S.-bestuur (1-1-1904), waarin staat bonden te scheuren, zijn hier het direkte gevolg van.

De afdeling Amsterdam van N.B.G.B. is in december 1903 nog steeds de enige aangesloten afdeling. De leden waren vóór artikel 2 g, zoals uit de volgende passage van een verslag van een vergadering blijkt:

"Een enkel woord van afkeuren werd uitgesproken over de houding onzer afgevaardigde naar de vergadering van het N.A.-S., dat deze niet, al was het maar met een paar woorden, het standpunt van de afdeling daar heeft verdedigd. Tot verontschuldiging werd ingebracht dat het daar toch niet veel geholpen had omdat verdedigers van het door ons voorgestane artikel steeds slecht werden bejegend." 32)

In enkele bonden heeft de scheiding op centraal nivo geleid tot uittreden van N.A.-S.-gezinde leden, die landelijke federaties oprichten, zoals bij timmerlieden en sigarenmakers.

Binnen de Bakkersgezellenbond heeft men alle leden en afdelingen voorlopig bij elkaar weten te houden. De 'scheurcirculaire' wordt pas genoemd als de scheiding al een feit is.

Diepgaande meningsverschillen worden van december 1903 tot aan februari 1905 niet uitgesproken om de eenheid te bewaren. Wel treden er uiteenlopende ideeën op in de afdelingen, of meningsverschillen naar aanleiding van gebeurtenissen.

De afdeling Amsterdam scheidt zich begin maart 1904 af van het N.A.-S., besloten met 31 tegen 3 stemmen. 33) Een paar dagen later wordt de afdeling opgeheven. Zij had nog slecht 44 leden over van de 450 in maart 1903. De reden van opheffing is de ontredde van de afdeling door de snelle leegloop en het verlies van de bakkerij (behorende bij de afdeling). De schuld, groot fl. 500,=, kon de afdeling niet betalen, zodat de leden maar besloten om de afdeling op te heffen. 34) Slechts enkele weken later wordt op initiatief van het hoofdbestuur een nieuwe afdeling opgericht met de naam 'Wilskracht'. 35) Het bestuur wordt vnl. gevormd door nieuwe mensen. Op de bestuursvergadering van 18 mei besluit men geen schuld over te nemen uit de oude afdeling A'dam. 36)

Op de bestuursvergadering van 16 augustus is een schrijven van het N.A.-S. binnengekomen met het verzoek om aangesloten te blijven. Ná de daaropvolgende discussie wordt besloten de zaak nog even aan te houden. 37)

De afdeling doet met de aktiviteiten van het P.A.-S. en van de A.B.B. mee.

In januari 1905 is 'Wilskracht' al aangesloten bij de A.B.B. In februari 1905 komt er weer een brief van het N.A.-S. om zich aan te sluiten. Nu schrijft de sekretaris terug dat de afd. A'dam al bij de A.B.B. aangesloten is en daarom niet bij het N.A.-S. komt. ³⁸⁾

De afdeling Zaandam is aangesloten bij het P.A.-S. Zaanstreek. De afdeling Den Haag is nog steeds bij het 'Haagsch Vakcomité'. Alle andere afdelingen zijn zelfstandig of aangesloten bij een bestuurdersbond.

Op een monstermeeting van het N.A.-S. tegen het patronaat in het algemeen is wel Den Haag, maar niet Amsterdam vertegenwoordigd. ³⁹⁾

In Den Haag is in de zomer van 1904 een strijd uitgebroken tussen 'modernen' en 'sindikalisten'. Louis de Visser, de latere C.P.N.-leider, doet voorstellen om het Haagsch Vakcomité om te vormen tot een gecentraliseerde, 'moderne' organisatie. Reorganisatie voorstellen van Cordes, die voor de modernen niet ver genoeg gingen, worden aangenomen. Als reactie daarop wordt op 28 september 1904 de 'Haagsche Bestuurders Bond' (H.B.B.) opgericht. ⁴⁰⁾ De Visser komt als voorzitter van de H.B.B. in een vergadering van de afd. Den Haag om te praten over aansluiting. Volgens de correspondent beloofde hij veel, omdat de H.B.B. net opgericht was. Na discussie besluiten de leden aan te blijven bij het Vakcomité en zich niet aan te zullen sluiten bij de H.B.B. Het bestuur zou trouwens opgestapt zijn, als het zover kwam. ⁴¹⁾

Meningsverschillen worden angstvallig verborgen gehouden om de eenheid te bewaren. Uit bovenvermelde zaken blijkt dat er wel degelijk verschil van inzicht is.

Dat blijkt ook uit de pogingen om internationale samenwerking te verkrijgen. Op het einde van 1904 komt een discussie hierover op gang. De Duitse bond heeft alle nationale bonden in beginsel voor een bijeenkomst uitgenodigd. In de kop van de brief staan de fransen niet uitgenodigd. De afd. Den Haag heeft een brief naar de sekretaris van de Duitse Bond geschreven met de vraag naar de redenen van het niet uitnodigen der Fransen: 'Komt het vanwege de tegenstelling sociaal-demokratie en anarchisme of was er geen adres te vinden?' Het hoofdbestuur vindt deze manier van vragen onbetamelijk en informeert zelf

naar het afwezig zijn der Franssen. Het blijkt dat er geen adres te vinden was, en waarschijnlijk dat er geen nationale bond in Frankrijk was. ⁴²⁾

In februari hebben alle afdelingen de internationale samenwerking goedgekeurd. In 1907 zal echter pas de eerste samenkomst van nationale bonden zijn.

Ernstige tijden

Te Boekhorst schrijft in het vakblad onder bovenstaande titel dat er in geheel Europa veel beweging is onder de arbeiders:

"In Rusland vinden heroïsche strijden plaats; in Duitschland staken meer dan 200.000 mijnwerkers, en in België werd besloten de algemeene werkstaking in vier kolenbekkens af te kondigen. Men ziet dat de strijd tusschen kapitaal en arbeid steeds grotere vormen aan gaat nemen. .... Laten wij, bakkersgezellen, ons ook aansluiten om aldus via de organisatie de reactie te verslaan." ⁴³⁾

Niet alleen dat er ernstige tijden in Rusland waren, de mislukte revolutie, maar in geheel Europa worden in deze tijd stakingen uitgevoerd. In Zweden en België hadden in 1902 politieke massastakingen plaats ter ondersteuning van de eis voor algemeen kiesrecht. In Nederland de spoorwegstakingen van 1903, en zoals te Boekhorst al opgemerkt heeft is er ook in 1905 een algemene staking in België.

Deze hausse van strijdvormen leidt tot konflikten in de arbeidersbeweging in geheel Europa. ⁴⁴⁾ Diskussies over algemene werkstaking en reformisme worden in deze tijden veel gevoerd. In Nederland komen daar de moeilijkheden rond het karakter en de richting van vakverenigingen bij. De scheiding binnen de vakbeweging van december 1903 was het gevolg van een verschil van mening over het gebruik van 'politiek', d.w.z. sociale- en arbeidswetgeving. Maar de breuk voltrok zich ook langs lijnen van revolutionairen en behoudenden. Hoewel deze beide zaken niet overal parallel lopen, is het duidelijk dat het N.A.-S. tegenover de A.N.D.B. en Oudegeest, de revolutionaire kant vertegenwoordigt en de modernen de behoudende kant. Oudegeest, de eerste sekretaris van de moderne vakcentrale, schrijft later dat na 1906 de vakbonden werd geleerd, ... ' ..... zooveel mogelijk loonbewegingen te maken met vermijding van stakingen en uitsluitingen en langs den weg der onderhandelingen te trachten tot verbetering der toestanden te geraken.' ⁴⁵⁾ En even verderop zegt hij dat de vakbeweging erop

ingericht moet zijn ... ' .... geld te verdienen voor haar leden.' 46)
Zoals Harmsen en Reinalda ook zeggen 47) betekent dit dat lidmaatschap van een vakbond niet zonder meer een uitdrukking hoeft te zijn van een bewust kiezen voor klassenstrijd. Dat geldt voor leden van het N.A.-S. wel.

Na de moeilijkheden in december 1903 duurt het nog meer dan een jaar voordat de tegenstanders tot actie overgaan.

Begin februari stuurt de A.N.D.B. een circulaire rond om over een nieuwe vakcentrale te spreken. Zij nodigt alle bonden, ' ... welke een aan het anarchisme tegenovergesteld standpunt innemen.' uit om op 26 februari in het gebouw van de A.N.D.B. te komen.

Op een hoofdbestuursvergadering van de Nederlandsche Bakkersgezellenbond van 15 februari besluit het bestuur gehoor te geven aan de A.N.D.B.-circulaire, maar een definitieve beslissing zal nog niet worden genomen.

Elk hoofdbestuurslid spreekt voor zichzelf. 48)

Een bondslid uit Schiedam, P. de Bruin, schrijft n.a.v. de uitnodiging van de A.N.D.B. en de tegencirculaire van het N.A.-S. dat het ... ' .... N.A.-S. ... anarchistisch antipolitiek is - het nieuwe N.A.-S. zal zijn een vakverenigingssecretariaat.' 49)

Te Boekhorst behandelt in een hofdartikel deze zaak:

" FEDERATIE VAN VAKBONDEN

De circulaire van het N.A.-S. wordt ter zijde gelegd. Het N.A.-S. is antipolitiek omdat zij niets in de statuten hierover vermeld hebben. De bekende circulaire hunner, van januari 1904, waar afdelingen van niet bij het N.A.-S. aangesloten bonden werden opgewekt zich af te scheiden heeft de klove ondempbaar gemaakt. 50) .... Drie jaar geleden hebben we ons niet aangesloten bij het N.A.-S. vanwege financiële reden, nu echter voor principiële reden."

En hij eindigt met de oproep:

"Laten we nu allen eensgezind optreden, ook de N.A.-S.-gezinde leden." 51)

Het eensgezinde optreden van alle bondsliden is met deze beslissing verleden tijd. Het hoofdbestuur van de bond heeft een keuze gedaan in de strijd. De verzwegen verschillen in tactiek, strategie en organisatievorm worden na februari 1905 uitgediskussieerd. De organisatie wordt gescheurd.

V.3 Op weg naar een sterke 'moderne' bond. 1905 - 1908

'Meer moddër kan toch moeilijk in een beperkt aantal regels worden neergelegd.'
(Te Boekhorst in Bode van 11-3-'05 naar aanleiding van N.A.-S.-circulaire van 15-2-'05)

'De moderne vakorganisatie heeft op ons nimmer den indruk gemaakt nieuwerwetsch te zijn, veeleer juist het omgekeerde.'
(Reijnders in de 'Bakkersgezelschap' van januari 1908)

De oprichting van het N.V.V. en het kongres van 1905

Op 26 februari komen de door de A.N.D.B. uitgenodigde bonden bijeen. Alleen de typografen en bootwerkers zijn niet aanwezig. Besloten wordt tot oprichting van een 'Nationale Federatie van Vakbonden en -verenigingen'. Een kommissie wordt benoemd om de grondslagen uit te werken. Op 1 januari 1906 begint het Verbond (de term 'Federatie' wordt later vervangen door 'Verbond' om de tegenstelling met het N.A.-S. duidelijk aan te geven) haar werking. ⁵²⁾

Op 19 maart houden de organisaties, aangesloten bij het N.A.-S., een tegen-bijeenkomst. Daar werd besloten om in iedere bond, die zich bij de nieuwe centrale aansloot, een scheuring te veroorzaken. ⁵³⁾

De Bakkersgezelschapsbond-hoofdbestuursleden hebben zich 'voorlopig', d.w.z. in afwachting van het kongres, aangesloten.

Voordat het kongres eind april zal plaatsvinden vindt er in de afdelingen heftige diskussies plaats over de 'voorlopige' aansluiting. Deze zaken worden na twee weken uit het blad gehouden om de vrije meningsuiting niet te veel te beïnvloeden. Maar gelijk na de voorlopige aansluiting stuurt P. de Bruin een stukje in, waarin hij stelt dat de aansluiting slechts een kwestie van taktiek is. Het gaat er volgens hem om op welke wijze en met welke middelen de organisatie het best versterkt wordt. ⁵⁴⁾

Op het kongres, ⁵⁵⁾ dat plaats heeft op de beide Paasdagen van 1905, diskussieren de afgevaardigde over de voorlopige aansluiting bij het N.V.V.

Het begin van de beraadslagingen is zeer kribbig. Nadat de sekretaris het jaarverslag voorgelezen heeft, heeft de afdeling Amsterdam enige kritiek. Het hoofdbestuur vindt bij monde van te Boekhorst, dat deze kritiek niet terecht is en hij zegt:

"Men stelle vertwouwen in het hoofdbestuur dat voor de belangen der bond moet en zal waken." 56)

De afdeling Amsterdam wilde waken voor de belangen der bond juist ter discussie stellen.

Nadat eerst enkele kleinere zaken geregeld zijn komt de nieuwe Federatie ter sprake:

"De voorzitter: de scheurmakende circulaire heeft kwaad bloed gezet. Utrecht zegt dat het N.A.-S. desorganiserend werkt. Het N.A.-S. werkt niet mee aan innerlijke versterking der organisatie. Wij willen voor goede en tegen slechte wetten strijden. Het N.A.-S. put zijn kracht alleen in algemeene werkstaking en werpt het wapen dat dienstig kan zijn tot ontwikkeling der vakorganisatie overboord. Zaandam pleit tegen aansluiting, daar de afdeling volstrekt niet overtuigd was, dat bijbedoelingen aan deze oprichting (van het N.V.V. m.b.) vreemd zouden blijven.

Zaandam vraagt zich af of te Boekhorst gezegd heeft dat het N.A.-S. gedood moet worden. Te Boekhorst zegt dat hij i.t.t. Oudegeest bedoeld heeft dat de nieuwe federatie gericht moet zijn op eigen organisatie en niet een anti-N.A.-S.-propaganda moet voeren. ...

Chr. Levendig, aanwezig voor de organisatie der bezorgers, m.b. vraagt het woord en zegt dat Spiekman en de zijnen de scheuring hebben voltrokken door geen poging te doen om andere bonden bij het N.A.-S te betrekken; wat dan vanzelf tot verandering van standpunt zou komen. Te Boekhorst: dan had men van overrompeling gesproken. Levendig: maar wel eerlijker. Te Boekhorst kan die mening niet delen, en vraagt of een ieder met zijn artikel kan instemmen." 57)

Tenslotte wordt tot aansluiting besloten met 17 tegen 4 stemmen. Alleen de afdelingen Zaandam en Den Haag, die elk 2 stemmen hadden, stemden tegen. Pikant is wel dat de twee afgevaardigden vóór aansluiting zijn, maar opdracht hadden om tegen te stemmen.

Op het kongres wordt ook besloten een 'vrijgestelde' aan te stellen. Een afdeling, die aan een aktie begint, wordt verzocht het hoofdbestuur in te lichten.

Traditiegetrouw behoren alle kongresbesluiten aan het referendum onderworpen te worden. In afwachting daarvan breekt de discussie pas goed los.

Tas, lid van de afdeling Amsterdam, schrijft een snierend stukje over een vergadering van enkele tegenstanders van het N.V.V. waar Sieveking, een timmerman en aangesloten bij de timmerlieden-federatie (N.A.-S.), een voordracht hield over de taktiek der vakverenigingen.

Volgens Tas zou hij gezegd hebben 'niet te veel taktiek, maar op het gevoel af gaan'.⁵⁸⁾ Hoewel we dit niet serieus hoeven te nemen is het wel karakteristiek voor het uiteengaan van de verschillende richtingen in de bakkersgezellenvakbeweging. De standpunten worden tegenover elkaar afgezet met het gevolg dat verdachtmaking en karikaturisering toenemen.

Voorals enkele 'modernen' laten zich van hun slechte kant zien. Het zijn m.n. bestuursleden van de afdeling Amsterdam, die de moderne beginselen spijkerhard doorzetten. Het zijn voornamelijk nieuwe mensen, die de ontwikkeling van de bond en de ontstaangeschiedenis niet kennen.

Enkele andere leden dreigen met afscheiding als het referendum het besluit bekrachtigt. De Bruin uit Schiedam zegt van dit dreigen:

"Wat een begrip van organisatie moet wel in dezulken wonen. Hier is geen kwestie meer van het eerbiedigen van ander overtuiging -- hier kunnen we slechts rekening houden met dom fanatisme." 59)

Een lid uit de Zaanstreek schrijft daarop dat juist de Bruin de mening van een ander niet respecteert en hen, die datgene zeggen dat hen nodig en nuttig acht, de mond wil snoeren.⁶⁰⁾ En J. Verdonk merkt op dat het .... '... treurig is te moeten vernemen uit de pen van de Bruin, dat er geen plaats meer is voor ons in de bond, hoewel we een tiental jaren hard hebben gestreden. Wij eerbiedigen uwe meening; gij echter niet de onze.' 61)

In de afdeling Den Haag wordt eveneens heftig gediskussieerd over de aansluiting bij de nieuwe Federatie. De afdeling is nog aangesloten bij het Vakcomité, niet bij de Bestuurders Bond.

J. Reijnders schrijft alvast dat hij afscheid zal nemen van de bond, als zij zich definitief aansluit bij het N.V.V. Reijnders is een voorstander van algemene vakorganisatie, met vakleden van verschillende richtingen uit de socialistische beweging. Daarom mag niet voor één richting gekozen worden, want evengoed ....

"... toch hadden de voorstanders van aansluiting bij het oude N.A.-S. een voorstel kunnen doen en hoewel geen principieel tegenstander daarvan, heb ik mij daar telkens tegen verklaard om nog zolang mogelijk bij elkaar te kunnen blijven, wat, met het oog op onzen vakstrijd voor allen, mij zeer gewenscht toescheen." 62)

De algemene Bakkersgezellenbond heeft tot 1905 alle bakkers bijeengebracht, die zich stellen op de klassenstrijd. Dat betekent dat politieke meningsverschillen buiten de vakorganisatie gehouden moeten worden.

Kenmerkend voor de houding van de mensen die zich niet bij een 'moderne' bond thuis voelen, is Verdonk uit Zaandam. In een uitvoerige brief deelt hij zijn houding mee:

"Wij zijn tegen het nieuwe N.A.-S. ... Wij willen onze centen niet aan onze tegenstanders geven.

Zeker is het, dat toch de nieuwe federatie geschoeid zal worden op anti-anarchistische leest. Het zal probeeren de tucht zoo streng mogelijk door te voeren. Niet zoo als in onze afdeling 'Voorwaarts' regel is ...: de leden zijn de baas, bestuurders zijn de uitvoerders van de wil der leden. Neen, de leden zullen daar moeten dansen naar de pijpen der bestuurders. ... Tucht kweken en de anarchie trachten te doodden, ziedaar de hoofdzaak. .... Nu ligt er voor de N.B.G.B. in de aansluiting op het ogenblik eenig voordeel in opgesloten. De N.B.G.B. is zwak genoeg om de actie AvN langs wettelijken weg door te zetten. ....

Tot dusver hebben wij ons in 'Voorwaarts' niet verzet tegen wettelijke AvN, wel wetende dat wij dien scheiding niet mochten bewerkstelligen. Doch nu ons h.b. het voorstel heeft gedaan, om ons aan te sluiten bij de nieuwe federatie, zullen wij ons daartegen verzetten." 63)

Voor 1905 was er binnen de bond een wapenstilstand gesloten tussen de verschillende richtingen, met het doel een sterke vakactie te hebben. Als deze beide richtingen niet bij elkaar blijven dan zou dat tot gevolg hebben dat er twee bonden of een verdeelde bond bestaat. De wens om bijeen te blijven was algemeen. De 'scheurcirculaire' van 1 jan. 1904, waarin opgeroepen wordt om dat wat niet bijeen hoort, uit elkaar te laten gaan, wordt pas genoemd als de scheiding der geesten niet meer tegen te houden is.

In de afdelingen Den Haag, Amsterdam en Zaandam zijn grote groepen mensen, die de verworvenheden van 12 jaar samenwerken niet overboord willen zetten.

De voorstanders van aansluiting bij het N.V.V. zijn te vinden onder hen die samenwerking met andere bonden belangrijk achten en hen, die voorstander zijn van een 'moderne' vakbond.

De Scheuring

Begin juli wordt het referendum bekend gemaakt. Met meerderheid van stemmen wordt besloten tot aansluiting bij het N.V.V. 64)

Te Boekhorst schrijft een artikel in drie afleveringen over 'Onze Aansluiting bij de nieuwe Vakvereenigingscentrale'. 65) Daarin rechtvaardigt hij deze aansluiting, door aan te geven dat de richting, die de bond de laatste jaren is ingeslagen, wijst naar aansluiting. Hij besluit met te zeggen dat er geen principiële redenen zijn om zich niet aan te sluiten. 65)

Te Boekhorst laat de geschilpunten buiten beschouwing, nl. aktie voor arbeidswetgeving en de 'moderne' gecentraliseerde structuur. Tegenstanders van moderne structuur gaan uit de bond.

In Amsterdam is begin maart 1905 al een 'onafhankelijke' vakvereniging opgericht met 14 leden, de 'Eendracht'.⁶⁷⁾ Een lid van 'Wilskracht' bondsafdeling, schrijft in de Bode, dat het oprichten van een nieuwe vereniging 'breekijzerstaktiek' is. De onafhankelijken hebben niet geprobeerd om de structuur van 'Wilskracht' te veranderen.⁶⁸⁾

In 1906 houdt 'Eendracht' een debatvergadering waar ook leden van 'Wilskracht' aanwezig zijn. Twee maanden later houden Goedhart van 'Wilskracht' en Reijnders, een onafhankelijke vakverenigingsman, uit Den Haag een debatvergadering.

Bij de inleidende woorden van het verslag schrijft te Boekhorst dat 'de tijd om te overtuigen voorbij is'. In het verslag⁶⁹⁾ staat dat Goedhart het beter deed dan Reijnders. De laatste gaf weinig argumenten om zijn beweringen te staven. Alleen het woord 'tirannetjes' werd veel genoemd. Kommentaar van de redakteur van de Bakkersgezel, het blad van de onafhankelijke vakbeweging, : 'Dat het Volk partijdig is en blijft wisten we al, maar dat de Bakkersbode ook partijdig zou zijn, hadden we niet verwacht.'⁷⁰⁾

In de afdeling Den Haag, waar een groot aantal voorstanders van de 'onafhankelijke' vakbeweging zijn, wordt veel gepraat over aansluiting bij het N.V.V. Bij het referendum waren 24 leden vóór en 24 tégen aansluiting. Na de definitieve aansluiting bij het N.V.V. treden ongeveer 20 leden uit en stichten in augustus 1905 een nieuwe vereniging. Kommentaar van de redakteur van de bakkersbode:

"Ook Reijnders (één van de oprichters, m.b.) was voor Afschaffing van Nachtarbeid via de wet; toch stichtte hij de 8ste vereeniging in Den Haag." ⁷¹⁾

Op een algemene ledenvergadering van de bondsafdeling begin augustus stelt Kamphorst voor dat een ieder die tegen aansluiting bij het N.V.V. is met hem mee gaat uit de vergadering. Alleen hij gaat. Met 1 stem tegen wordt dan besloten zich af te scheiden van het Haagsch Vakcomité daar ... ' .... het nu al te gek zou zijn daarbij aangesloten te blijven.'⁷²⁾

De afdeling Den Haag heeft Tas, hoofdbestuurslid, en Henri Polak uitgenodigd om op een vergadering te komen praten over de aansluiting van de Bakkersgezellenbond bij het N.V.V.

Het hoofdbestuur reageert nogal fel, want zij is ....

" ... van oordeel, dat, alhoewel het in onze Bond tot nog toe de gewoonte der afdeling was, buiten het HB om, vergaderingen te houden en sprekers uit te nodigen, dit in het vervolg anders dient te worden vastgesteld. Het HB toch vertegenwoordigt den Bond en heeft als zoodanig leiding en richting aan den afdelingen te geven, die den Bond vormen. Zij zijn de schakels, die door het HB tot één onbreekbaren keten worden geklonken. Het organisch verband eischt dus, dat allereerst het HB de afdeling aanwijst, hoe zij in het openbaar ten opzichte van het standpunt hebben te handelen." 73)

Een motie met die strekking wordt aangenomen, waarin staat dat het hoofdbestuur zulke taken als het uitschrijven van vergaderingen op zich neemt en dat het niet op de weg van de afdelingen ligt dit te doen uit het oogpunt van goed organisatiebegrip. Tas gaat niet naar Den Haag en hoopt dat de afdeling op zijn besluit terugkomt.

Op de volgende bestuursvergadering worden enkele harde noten gekraakt. 74) Mol, de eerste maal niet aanwezig, wil dat de bovenstaande motie ingetrokken wordt. Ook te Boekhorst is tegen en legt uit dat de afdelingen bij een aktie of vergadering overleg met het hoofdbestuur moeten plegen, meer is volgens hem nooit beweerd. 75)

Mol staat er op dat de eis ingetrokken wordt. Hij ...

" ... zet uiteen hoe verbaasd hij en de afd. Den Haag stonden te kijken over het laatst genomen besluit."

De motie zal nu als verzoek worden genomen.

"Zoodat nu de afdelingen verzocht worden, zich terwille van het goed organisatorisch verband aan het overeengekomen besluit te willen houden, zooveel mogelijk, maar dat het HB er een voorstel van zal maken voor het a.s. congres, om het daarna pas van kracht te doen zijn. Ook daar had niemand iets op tegen. Nog werd overeengekomen, dat voortaan meer controle door het HB zal gehouden worden over de afdelingen, ... , en dat in het algemeen de taktiek van den bond zich behoort aan te passen bij de moderne vakbeweging." 76)

Deze chicane van het hoofdbestuur doet de zaak geen goed, vooral niet in Den Haag. De sfeer begint te veranderen.

De afdeling Den Haag heeft zich na afscheiding van het Vakcomité niet direkt aangesloten bij de Haagsche Bestuurdersbond. Maanden lang wordt er over gepraat. Op een vergadering van 31 maart 1906 wordt de aansluiting al weer niet beslist. De zaak wordt verdaagd. De voorzitter van de afdeling, van Dam, is vloekend weggelopen. 77) Een maand later is de afdeling wel aangesloten; van Dam treedt af als voorzitter en bedankt als lid. Hij wilde de vakbeweging op een algemene basis houden.

De afdeling moest daarom zelfstandig blijven. 78)

Ook in Zaandam dreigt na de definitieve aansluiting bij het N.V.V. een scheuring. H. Jansen uit Zaandam vraagt zich dan in een ingezonden brief af: 'Wat nu?' 79) Daarin houdt hij een pleidooi om plaatselijk bijeen te blijven. Wel zou de afdeling zich af moeten scheiden van de bond. Jansen vindt scheuring binnen een afdeling rampzaliger dan afscheiding van de bond.

Op een vergadering besluit men met 20 tegen 13 stemmen bondsafdeling te blijven, 80) bekrachtigd door het referendum van alle afdelingsleden (met 48 tegen 18) 81)

De bakkersgezellen, die geen lid meer van de bond willen zijn, richten een nieuwe vereniging op, de onafhankelijke organisatie 'de Dageraad'. Deze vereniging gaat meteen in discussie met de afdeling Zaanstreek van de bond ('Voorwaarts'). In de Bode staat dan te lezen:

"... door de Dageraad wordt Voorwaarts valselijk beschuldigd. Wij gaan er niet op in." 82)

Te Boekhorst verhuist in deze tijd naar Zaandam. Hij kon geen werk meer krijgen in Amsterdam vanwege zijn bondsactiviteiten. In Zaandam zal hij ook een belangrijke rol gaan spelen.

Op de eerste huishoudelijke vergadering na de organisatorische scheiding verlaten acht tegenstanders demonstratief de bijeenkomst. Op deze vergadering wordt een voorstel tot afscheiding van het P.A.-S. Zaanstreek besproken. Twee leden, Jansen en Avondrood, zijn voorstander om aangesloten te blijven, omdat anders de vereniging in Zaandam te geïsoleerd zou raken. Te Boekhorst stelt dan voor een bestuurdersbond op te richten. De afdeling scheidt zich af van het P.A.-S. en neemt het initiatief tot de oprichting van de Zaanse Bestuurdersbond, die nog in 1905 tot stand komt. 83)

Tevens wordt op deze bijeenkomst besloten wel in discussie met 'de Dageraad' te treden. 'De Dageraad' heeft zich in 1906 aangesloten bij het N.A.-S. en uiteraard ook bij het P.A.-S. Zaanstreek. 84)

In 1905 bestaan er drie onafhankelijke verenigingen.

Op 4 maart 1906 wordt in Haarlem eveneens een onafhankelijke vereniging met 9 leden opgericht. 85)

Ook in Utrecht wordt een konflikt uitgevochten. Nadat maanden lang diskussies gevoerd zijn, scheidt de afdeling zich af van de Utrechtsche Bestuurdersbond. Verschillende leden wilden de kontributie voor dit lichaam niet meer betalen. Zij vonden de landelijke bond belangrijker dan een plaatselijk verband, en wilden reorganisatie van de U.B.B. De stemming was: 24 vóór, 3 tegen de afscheiding. ⁸⁶⁾

In een ingezonden brief spreekt J.J. van Maurik zijn ongenoegen hier over uit. ⁸⁷⁾ Volgens hem vonden de voorstemmers de U.B.B. te politiek en de propagandist te weinig aktief. Bestuurslid Vis was het eens met het voorstel. Van Maurik: 'Waar moet het heen als leiders van vakverenigingen zulken onzin uiten?'

De verborgen bedoeling om zich van de U.B.B. af te scheiden blijkt op een vergadering in augustus. Het onderwerp van deze door de afdeling belegde openbare vergadering is: 'Hoe kunnen we een plaatselijke vakfederatie beleggen?' Te Boekhorst en Reijnders spreken op deze bijeenkomst. Met grote meerderheid besloot men om mee te doen met de oprichting van een plaatselijke vakfederatie. Een voorstel tot afscheiding van de bond werd aangehouden. ⁸⁸⁾

Te Boekhorst slaat meteen alarm. Hij vraagt zich af of de afdeling verloren is voor de bond. ⁸⁹⁾

Want het oprichten van een plaatselijke federatie is tegen de taktiek van de bond. Het hoofdbestuur zal moeten ingrijpen als het zo doorgaat. Dat is echter niet nodig, want de afdeling Utrecht scheidt zich af. ⁹⁰⁾ Door het hoofdbestuur wordt direkt een nieuwe afdeling opgericht. Te Boekhorst spreekt op de oprichtingsvergadering. Hij vindt wettelijke aktie van groot belang. Daarom is hij tegen het N.A.-S. en voor het N.V.V. ⁹¹⁾

Het bestuur van de nieuwe vereniging wordt met enige 'getrouwen' bemand, Lousberg, Snel en van Maurik, en verkrijgt fl. 25,= steun van het hoofdbestuur. ⁹²⁾

De onafhankelijke vakverenigingen

De onafhankelijke vakverenigingen hebben zich niet verenigd tot een landelijke federatie van bakkersgezellen. Alle verenigingen blijven zelfstandig.

Van 1905 tot 1909 zijn er zes geweest:

Amsterdam 'de Eendracht', opgericht in maart 1905, Den Haag, opgericht in augustus 1905, Zaandam, 'de Dageraad', opgericht juli 1905, in Bussum, opgericht 25 februari 1906, in Haarlem, opgericht op 4 maart 1906 en in Utrecht, in oktober 1906 afgescheiden van de bond en zelfstandig geworden.

In november 1905 wordt een propagandablad uitgegeven. Het heet 'de Bakkersgezel' en staat onder redactie van J.A. Reijnders te 's Gravenhage.

Deze verenigingen proberen zoveel mogelijk bondsleden en anderen over te halen om lid te worden. Dat lukt redelijk. Het ledental van de Bond loopt snel terug. In juni 1906 is het dieptepunt van 630 bereikt. Dit is uiteraard niet alleen het gevolg van ledenverlies aan de 'onafhankelijke' vakorganisatie, maar ook steekt de misnoedigheid de kop op.

Het succes van de onafhankelijke vakverenigingen is niet blijvend geweest. Zij hebben niet veel bakkers kunnen trekken. Een reden daarbij zal zijn dat zij de organisatie 'gescheurd' hebben. Zij verdedigen het verlaten der gelederen door te wijzen op het algemeen karakter van de bond vóór 1905. Dit 'algemene' karakter nu is door aansluiting bij het N.V.V. verbroken. Reijnders formuleert het aldus:

"Tamelijk langen tijd, een acht- of tiental jaren is het goed gegaan, dat de bakkersgezellen als vakorganisatiemannen hun tehuis konden vinden in den Nederlandschen Bakkersgezellenbond, waarvan velen der thans uitgetreden en hunne hebben gedaan dien bond in bloei en ledental te doen toenemen. ....

De voorstanders van het nieuwe N.A.-S. roerden zich duchtig; de tegenstanders lieten weinig van zich horen, en de overwinning door onze moderne bondgenoten was tamelijk makkelijk behaald, toen ook het referendum hun drijfverij bekrachtigde. Nu wil dit niet zeggen, zoo de tegenstanders zich krachtiger hadden geroerd, dat 't anders was gelopen, in geen geval; de welberekende zekerheid dat wij den stroom niet zouden kunnen keren en de moe- en de zatheid elkander nog langer in de haren te zitten over de wijze van werken en vooral over de wegen waarop de bond langzaam werd opgevoerd, deden ons besluiten niet te antwoorden op de dikwijls onbevoegd en veelal onnoodig scherp neer geschreven aanvallen. Tevens een zucht naar discipline en 'moderne' geest straalden uit de pennevruchten der voorstanders en aanprijzers van het nieuwe Vakverbond ons tegen, die dubbel aanleiding gaven om in scherpe botsing te komen, ...

.... Wij protesteren met alle kracht er tegen als zouden wij het breekijzer hebben gezet in den gelederen van den Nederlandschen Bakkersgezellenbond. Deze pertinente leugen wordt tegen ons gebruikt om stemming tegen ons te maken, terwijl ieder, ingewijd in de huishoudelijke zaken, zal moeten getuigen, dat juist wij veel lieten 'schieten' om een botsing te voorkomen. ....

.... Noode gedrongen verlieten wij de gelederen, waarin wij met liefde, opoffering en zelfverloochening veel hadden gedaan om door eendrachtig optreden het patronaat verbeteringen af te dwingen, ...

De Ned. Bakkersgezellenbond ... moet den weg op ... van gecentraliseerde en gedisciplineerde vakorganisatie, wat in hoofdzaak daarop neerkomt, dat de leden hebben te doen, wat door bestuur of hoofdbestuur wordt gecommandeerd als het beste te zijn voor de leden. ....

De discipline, dat levendoodende in den mensch, de ontkenning van het leven van het individu, zal nu ook aan de zoo juist aan leven gebrek hebbende bakkersgezellen worden geleeraard.

Wij zijn daarvan niet gediend en wenschen dat onze bestuurders in overleg met de leden zullen uitvoeren de opdrachten hun gegeven, en dulden niet, dat buiten de leden om, zonder eenig besluit of opdracht, een bestuur, zooals dat van den Diamantbewerkerbond maar overging tot oprichting van een tweede Arbeidssecretariaat in Nederland. ....

De 'moderne' gedisciplineerde vakorganisatie ... is niet erg aantrekkelijk, ten minste niet voor ons; men vindt daar terug, wat wij in de kapitalistische maatschappij zoo vinnig bekampen." 93)

Op veel vergaderingen wordt gediskussieerd over de standpunten van beide richtingen in de Nederlandse vakbeweging. Zo spreekt Louis de Visser op een bijeenkomst over de afschaffing van de nachtarbeid via de wettelijke weg. Twee aanhangers van de onafhankelijke vakverenigingen namen deel aan de diskussie. 'Hun betoog geleek klinkklare onzin', 94) aldus de correspondent van de Bode.

In de 'bakkersgezel' kunnen we lezen wat die 'onzin' is. De schrijver van het stuk vraagt zich af of de onafhankelijke vakbeweging tegen wetgeving is?

"Natuurlijk niet ! Afschaffing van den nachtarbeid is ons welkom, hoe dan ook verkregen of tot stand gebracht en dus ook, als dit zou gebeuren door ingrijpen der wet. Maar wij zijn overtuigd, dat al zou nachtarbeid door een wet worden verboden, dat de uitvoering zal moeten geschieden door voortdurende vakactie. .... Men denke daarbij aan de wet op den arbeid van vrouwen en kinderen." 95)

Op de vraag wat de verhouding is tussen de vakactie en de wetgeving antwoordt de schrijver:

"Evenzo staat het met de agitatie tot inroepen van wettelijken tusschenkomst. Indien deze tusschenkomst zou komen door een of andere onvoorziene omstandigheid, zonder noemenswaardige drang van onderop en van beslist invloed, zal ze ook onvoldoende zijn en weinig beteekende invloed hebben op den gang van zaken. Komt de wettelijke tusschenkomst als gevolg van den drang van belanghebbenden zelf -- en dan wel een geheel andere drang dan tot heden de stuwkracht vormde, -- zal waarschijnlijk worden gesancioneerd, wat wij zelf, althans voor 't grootste gedeelte tot stand hebben gebracht."

Het verschil met de aktie zoals tot dan toe gevoerd en door de bond als enige aktie aangevoerd, dat de 'onafhankelijken' van onderop willen werken, terwijl de bond zijn aandacht besteed aan ....

".... het werken op afgevaardigden in de colleges, waar zonder drang van onderop niets wordt gedaan van enige betekenis, den arbeiderstoestand betreffende, dan ... geklets in het oneindige." 96)

Het betekent dat de onafhankelijke vakverenigingsmensen m.b.t. politieke strijd wat meer de nadruk leggen op de direkte vakaktie, dan de bondsleden doen. Het onderscheid is in het begin nog wat onduidelijk, maar zal later meer uitgesproken naar voren komen. De wet op de afschaffing van nachtarbeid zal in 1919 tot stand komen via druk op de afgevaardigden in de Staten Generaal. Een aktie van onderop van de vakverenigingen is er niet van gekomen zoals de onafhankelijke verenigingen het wilden. Wel het bespreekbaar maken voor het grote publiek tijdens grote meetings. Reijnders waarschuwt met vooruitziende blik:

"Achten wij voor afschaffing van Nachtarbeid tusschenkomst van de wet in enkele opzichten zelfs wenselijk tot gemakkelijker verwezenlijking van ons ideaal: AvN, alle hoop daarop te vestigen, zooals sinds jaren gebeurde, schijnt ons verderfelijk en zal juist de wettelijke tusschenkomst doen uitblijven door gemis aan krachtig zelf optreden." 97)

De onafhankelijke verenigingen blijven federatief van opzet. Zijn in de bond vanaf 1905 veel geluiden te horen om alles centraler te regelen, de 'onafhankelijken' willen bewust een federatieve samenwerking handhaven, want evenals ....

".... in de tegenwoordige samenleving de machthebbers elkander steunen, hun krachten samentrekken om met geweld hun brutale en heilloze plannen tegen het volk uit te voeren, precies evenzoo ziet men in de moderne vakorganisatie de goedbetaalde functionarissen het arbeidersgevoel van zich afschudden en samenspannen tot onderdrukking van het heilig gevoel van verzet, zoowel bij gedaan onrecht van de zijde van het ondernemersdom ondervonden, als bij oppositie tegen het eigendunkelijk en oppermachtig optreden in organisatiebelangen." 98)

In hun uiteenzettingen tegenover het 'moderne' vakverenigingswezen, wijzen de 'onafhankelijken' op de overeenkomst tussen A.N.W.V. en N.V.V. enerzijds, en 'onafhankelijken' en sociaal-demokratische vakorganisaties (1885-1893) anderzijds.

Als men A.N.W.V. en sociaal-demokratische vakorganisaties van 1885-1893 en N.V.V. en onafhankelijke vakorganisaties tegenover elkaar stelt dan stellen A.N.W.V. en N.V.V. de behoudende en de andere twee de revolutionaire richting voor. Zowel het A.N.W.V. als het N.V.V. willen door de macht van de organisatie verbeteringen aanbrengen; beide hebben ziektekassen of verzekeringsfondsen, beide willen onderhandelen, en beide hebben geen uitgesproken socialistisch karakter. Zowel de 'onafhankelijke' als de 'sociaal-demokratische' verenigingen stellen het socialisme voorop, gaan eerder in staking dan te onderhandelen en maken veel propaganda. Maar de ontwikkelingen zijn een 20 jaar verder gegaan. Het N.V.V. voert klassenstrijd, veel sociaal-demokraten zijn lid van het N.V.V. en het N.V.V. heeft meer kracht dan het machteloze A.N.W.V. De 'onafhankelijke' verenigingen herbergen niet alle 'socialisten' meer en voeren meer vakactie dan hun sociaal-demokratische voorgangers. Toch zijn er globaal de behoudende en revolutionaire stromingen in de socialistische vakbeweging aan te wijzen. Reijnders formuleert het aldus:

"Ging de zg. moderne richting gepaard met een ware achterwaartsche beweging, waardoor het ziekenpotje en het doodkassenfondsje in eere werd hersteld en aan de leden alle zelfstandig handelen werd ontnomen, de onafhankelijke richting daarentegen vertoonde een neiging tot voortdurend breder uitzetten der te propageeren idee en opvatting over inrichting en de te volgen taktiek der vakorganisatie, wat als vanzelf voert tot een dieper doordringen in het wezen der zaak, waaruit de geheele arb. bew. is voortgekomen." 99)

De onafhankelijke beweging komt ná 1905 sterk opzetten. In 1906 zijn er zes verenigingen in verschillende steden. In 1907 worden er pogingen ondernomen om een landelijke federatie op te zetten. Deze is echter niet van de grond gekomen. De Bond had een ledental dat in 1906 en 1907 aan de lage kant was. Na de reorganisatie in 1907 stijgt het ledental weer snel. De onafhankelijke vakbeweging zakt ná 1907 ineens, mede door het falen van het N.A.-S. in de jaren van 1905 tot 1908. In 1908 wordt Kolthek sekretaris van het N.A.-S. en vanaf dat moment komt het N.A.-S. er weer langzaam bovenop. Maar dan is het al te laat voor de bakkersgezellenverenigingen. In 1908 verschijnt ook het laatste nummer van de 'Bakkersgezel'.

De onafhankelijke beweging onder bakkers verdwijnt niet geheel. Zij zal na 1919 een nieuwe impuls krijgen. Binnen het N.A.-S. wordt dan een federatie opgericht waar bakkerijarbeiders zich kunnen aansluiten.

De reorganisatie en centralisatie van de bond

Na de 'voorlopige' aansluiting bij het N.V.V. is niet alleen de scheiding voltrokken, maar ook de leiding van het hoofdbestuur is anders. De hoofdbestuursleden beginnen zich meer te bemoeien met de dagelijkse gang van zaken van de afdelingen, vooral bij stakingen of akties. Dit kunnen we zien bij de verwickelingen rond de openbare vergadering in Den Haag in augustus 1905. In dezelfde rijd in dezelfde stad staken bakkers om een ontslagen gezelschap weer in dienst te laten nemen. De patroon zegt toe, maar twee weken later wordt de gezelschap weer ontslagen. Na dreiging met staking zegt de patroon nu schriftelijk toe.

Een bondslid vraagt steun bij de voorzitter van de afdeling en krijgt te horen: 'Daar kunnen we ons niet mee in laten, dat is direkte actie.' ¹⁰⁰⁾ Te Boekhorst vindt deze aktie goed verlopen, maar direkte aktie is in zijn algemeenheid een pest voor de vakbeweging. Hoe het dan wel moet:

"Komen zij (de bondsleden, m.b.) in botsing met hunne werkgevers, zij vervoegen zich bij het bestuur hunner afdeeling, niet zij maar het bestuur onderhandelt met de patroons of diens gevolmachtigden. Niet zij, naar eigen wil, leggen den arbeid neder, maar na overleg en rijp beraad met hunne bestuurders door hen gekozen en op dien plaats gezet. Zij hebben op te volgen de bevelen hunner organisatie; bestuurders hebben zich stipt te houden aan den opdracht hen gegeven, zô zal het onmisbaar verband worden verkregen .... Dit nu noemen wij discipline." ¹⁰¹⁾

In februari 1906 wordt bij dezelfde patroon wederom gestaakt. Besturen van de moderne en onafhankelijke verenigingen werken samen. De staking gaat echter verloren. Op 1 maart wordt steun gevraagd aan het hoofdbestuur. Sekretaris Goudsmit zegt geen steun toe, omdat de taktiek verkeerd is. De slachtoffers worden later bij besluit van het hoofdbestuur wel gesteund.

In oktober 1905 speelt in Amsterdam een dergelijk konflikt, maar dan met het nog niet in werking getrede N.V.V. er bij betrokken. Heiers staken voor loonsverhoging. De staking trachten ze uit te breiden door bedrijven plat te leggen, die werk van 'besmette' bedrijven overnemen. Zij vragen steun bij het N.V.V. aan. Dit wordt geweigerd, omdat de stakingstaktiek niet goed was. Volgens Polak moeten 'dergelijke grappen meteen den kop worden ingedrukt.' ¹⁰²⁾ De Bakkersgezellenbond sputterde bij monde van voorzitter Vermeulen nog wat tegen op de vergadering van hoofdbesturen, waarover de steunaanvraag beslist werd.

Ook de afd. Amsterdam steunde tegen in de A.B.B.

Reijnders daarover:

"Zagen wij verkeerd, toen wij onze stem verhieven tegen aansluiting bij het N.V.V. en liever ons uit de gelederen van den N.B.G.B. terugtrokken dan in dien stroom mee af te drijven? ....

De handelingen van den laatsten tijd hebben toch duidelijk doen zien, dat Polak als arbeider reeds lang heeft afgedaan." 103)

Goudsmit heeft in december 1905 een plan voor reorganisatie van de bond gemaakt. Hij leest dit voor op een hoofdbestuursvergadering in het begin van januari. Hij wil centralisatie van de gelden en besluitvormingskanalen. De andere leden van het bestuur zagen de noodzaak er niet van in. Goudsmit mag het wel op het kongres voorlezen. Maar op het kongres komt het er niet van. Daar moet teveel geregeld worden.

De afdeling Den Haag heeft voor het kongres in 1906 een voorstel ingediend om zich af te scheiden van het N.V.V. Door Reijnders wordt het voorstel optimistisch de 'Stok in het hoenderhok' genoemd. Het besluit is met 9 stemmen vóór, 4 tégen en 2 blanco aangenomen. 104)

Het jaarverslag ademt een geest van vijandigheid:

"Er werd het afgelopen jaar stil doch krachtig gewerkt, ook tegen de scheurmakende 'vrijen'. Het verraad dezer lieden aan de organisatie gepleegd, die jarenlang op de bres heeft gestaan en geagiteerd voor de wettelijke AvN, die zijzelf ook nu nog voorstaan, maar ons verder de kastanjes uit het vuur laten halen en dus profiteren zullen van onzen arbeid, dat verraad was het H.B. een spoorslag de organisatie in de eerste plaats groot en sterk te maken en op den trom te slaan voor den afschaffing van den vervloekten nachtarbeid." 105)

Op het kongres, dat half april gehouden wordt, wordt kritiek geleverd op het feit dat tegenstanders 'verraders' genoemd worden.

Het voorstel Den Haag om zich af te scheiden van het N.V.V. wordt uiteraard afgewezen. De voorzitter vraagt zich af of het de afdeling ernst is, omdat het referendum al tot aansluiting besloten heeft. De afdeling Amsterdam stelt de volgende motie op, die met algemene stemmen wordt aangenomen,: 'Gezien de uitslag van het referendum, waarin unaniem besloten werd tot aansluiting bij het N.V.V. acht de vergadering de motie Den Haag overbodig'. 106)

Andere besluiten zijn, de beslissing om bij het N.V.V. aan te dringen om een beweging voor afschaffing van de nachtarbeid te beginnen, géén aansluiting bij de Kiesrechtbeweging, en een nieuw reglement voor de weerstandskas. Enkele belangrijke punten daaruit:

1. uitkering aan: a. werkstakingende bondsleden, slachtoffers en uitgesloten
b. bondsleden, welke door staking of uitsluiting werkloos zijn geworden.
3. voor het aangaan der aktie eerst het hoofdbestuur in kennis stellen, behalve als de afdeling kan aantonen dat dit onmogelijk is.
9. de uitkering zal ten hoogste 50% van het loon bedragen.

Oosterbaan vraagt op het Kongres hoe nu een aktie moet verlopen. Te Boekhorst beantwoordt hem in het vakblad. De leden moeten eerst het bestuur raadplegen.

In de praktijk gaat het aldus: begin juni dreigt een staking te Rotterdam. Het H.B. keurt de aktie goed en het N.V.V. wordt gewaar-schuwd voor financiële ondersteuning. Op het laatst gaat de staking echter niet door. 108)

Op deze manier wordt voorkomen dat een aantal stakingen tegelijk gesteund moeten worden. Ook het N.A.-S. in de negentiger jaren zat met deze moeilijkheid. Het bestuur van het N.A.-S. heeft het nooit aangedurfd zo'n strenge maatregel aan te vatten.

Op het einde van 1905 houden de Bruin en Oosterbaan een lange dis-kussie in het vakblad over taktiek inzake afschaffing van de nachtar-beid. Oosterbaan stelt voor de afschaffing met een algemene werksta-king te beslissen. 109) De Bruin vindt een staking maar niets, omdat de organisatiewijze ...

"... wordt afgedwongen door het vakbelang. In het bakkersbedrijf overheerscht nog het kleinpatronaat; dat in tijden van staking de produktie van de fabrieken kan vervangen. Dan is de algemeene staking een waanidee. Zelfdoen en directe actie e.a. 'practische-vernunftige uitvindingen van Cornelissen, van Erkel en Co.' zijn dan uit den boze." 110)

En twee weken later zegt hij dat de algemene staking een ....

"... wanhoopsmiddel [is] ... Weet men niet wat een economische conflict in waarheid betekent? Dat ~~dan~~ het georganiseerde ka-pitalisme eerst in zijn volle kracht tegenover ons komt? .... Langs de banen der politiek -- van de democratie -- kunnen we het doel slechts bereiken. Ons economisch wapen is hier machte-loos en dus onbruikbaar." 111)

Daarmee ontzegt de Bruin zich het economische strijdmiddel en daar-mee het bestaansrecht van de vakverenigingen. Oosterbaan schrijft in zijn slotwoord dat het kleinbedrijf de produktie nooit geheel kan over-nemen, want '... de rekbare elasticiteit bestaat niet in het bakkers-kleinbedrijf.' 112) Ook zegt hij dat niet alleen de politieke weg be-langrijk is, .. '... anders zou een vakveening weinig zin hebben.' 113)

Op het kongres in 1906 debatteren beide leden. Volgens het verslag was iedere afgevaardigde vóór de Bruin, althans tégen Oosterbaan. ¹¹⁴⁾

Op een hoofdbestuursvergadering op 21 oktober 1906 wordt financiële steun aan het N.V.V. gevraagd. ¹¹⁵⁾ Het N.V.V. wil wel een lening aangaan, mits er gereorganiseerd wordt. ¹¹⁶⁾ Na een bespreking met het N.V.V. stelt het hoofdbestuur aan de leden reorganisatie voor. ¹¹⁷⁾

Voordat de discussie op gang komt over de reorganisatie schrijft te Boekhorst dat het 'nu onze beurt' is, nadat de metaalbewerkers en de textielarbeiders flink vooruit zijn gegaan na de invoering van de centralisatie. ¹¹⁸⁾

Ook de schilders zijn snel gegroeid ná de reorganisatie, nl. van 473 naar 1700, zo staat in de Bakkersbode te lezen. ¹¹⁹⁾

Direkt worden de reorganisatievoorstellen in het blad opgenomen o.d.t. 'Onze Reorganisatie'. Daarin wordt in twee artikelen gesteld dat de organisatiestructuur gecentraliseerd moet zijn:

"Niet de afdelingen hebben te besturen, maar het hoofdbestuur van den bond, ... De afdelingen mogen zich niet spekken met reservekassen en potjes ten koste van den bond. ...

Een a.s. lid wordt lid van den bond, draagt zijn geld centraal af. De leden vormen daarna een afdeling.

Deze opvatting van organisatie hier in korte trekken gegeven, is een eerste voorwaarde van den goed in gericht vakbond. ...

Aan de bestaande toestand in onze organisatie dient dus zoo spoedig mogelijk een einde te worden gemaakt; met het houden van nog zooveel vergaderingen en het verspreiden van 100.000 circulaires op één dag [door de afdelingen m.b.] brengt men de zaken niet verder. Men verspilt een hoop geld en zoo men al eenige leden vandaag mocht winnen, is er alle kans die morgen weer kwijt te raken." ¹²⁰⁾

Het hoofdbestuur stelt een contributie van 15 cent (steden boven 100.000) en van 12 cent voor, waarvan de verdeling als volgt is; $\frac{2}{3}$ voor het hoofdbestuur en $\frac{1}{3}$ voor de afdelingen. Verder moet er een betaald propagandist komen en wordt de weerstandskas centraal beheerd. Het H.B. zal uit 5 personen bestaan, van wie er twee het Dagelijks Bestuur vormen.

De centralisatie is nodig omdat er dan de sterkste organisatiestructuur is. Of zoals het hoofdbestuur stelt:

"Het weerstandsvermogen van een centraal lichaam kan alleen dan zoo krachtig mogelijk zijn, wanneer alle bezittingen op een punt geconcentreerd worden en van daar uit alles kan worden aangewend voor het bereiken van een bepaald doel." ¹²¹⁾

Het voorstel komt grotendeels overeen met de inrichting van een vakbond, zoals het N.V.V. voorstelt.

Bij verschillende andere bonden is ongeveer een zelfde proces waar te nemen, bv. bij de Algemeene Nederlandsche Metaalbewerkerbond. ¹²²⁾

Op de voorstellen komen weinig reacties. Mol en Klopper uit Rotterdam, en de afd. Dordrecht zijn tegen. De afd. Arnhem is vóór de reorganisatie. ¹²³⁾

Op het kongres worden alle voorstellen aangenomen, zij het niet alle ongewijzigd. Tweederde van de kontributie wordt centraal afgedragen. Slechts 1/3 van de bestaande gelden worden aan het hoofdbestuur afgedragen. De naam van de 'Nederlandsche Bakkersgezellenbond' wordt veranderd in 'Nederlandsche Bond van Arbeiders in het Bakkerijbedrijf'. ¹²⁴⁾ Redakteur-propagandist te Boekhorst wordt de eerste vrijgestelde. ¹²⁵⁾

De nieuwe statuten zijn als volgt:

DOEL EN MIDDELEN.

Artikel 2:

"De bond stelt zich ten doel om, door krachtige organisatie de belangen van zijn leden te bevorderen, en hunne bestaansvoorwaarden zoo gunstig mogelijk te maken."

Artikel 3:

"De bond maakt ter bereiking van zijn doel gebruik van alle noodige middelen welke met de wet niet strijdig zijn:

- a. Het streven naar goede arbeidsvoorwaarden en te zorgen dat deze worden nageleefd.
- b. Het voeren van schriftelijke en mondelinge propaganda
- c. Het houden van huishoudelijke en andere vergaderingen
- d. Het uitgeven van een orgaan ... en zoo noodig ... van andere geschriften
- e. Het verleen van uitkeeringen aan zijne leden in die gevallen, welke bij huishoudelijke reglement nader zijn omschreven, of door de jaarvergadering zijn vastgesteld
- f. Het verzamelen van statistieke gegevens den arbeid in het bakkersbedrijf betreffende
- g. Het stemmen van gelijkgezinde vereenigingen
- h. Het ijveren voor het tot stand komen en het houden van toezicht op het naleven der arbeidswetten, die de arbeiders in het bakkersbedrijf ten goede kunnen komen."

Artikel 5:

"IJveren voor afschaffing van nachtarbeid, regeling en verkorting der arbeidstijd, regeling van het leerlingwezen, afschaffing van het werken in den kost, en het aangaan van arbeidsovereenkomsten met patroons."

AFDEELINGEN

Artikel 12:

"De bevoegdheid der afdelingen is beperkt tot haar huishoudelijk beheer, waarin zij geheel worden vrijgelaten. In geen geval is de Bond aansprakelijk voor verbintenissen van eenige afdeling uit welke hoofde ook."

De kontributie wordt centraal geregeld en gaat naar loonhoogte.

Kontributie:

loonhoogte:

14 cent per week	fl. 10,=
17 " " "	fl. 10,= tot fl. 12,99
20 " " "	fl. 13,= " fl. 14,99
23 " " "	fl. 15,= " fl. 16,99
25 " " "	fl. 17,= en hoger.

Artikel 15:

"Van deze contributie wordt 2/3 afgedragen aan de bondskas, van het overige bestrijden de afdelingen hunnen huishoudelijke zaken."

ALGEMEENE VERGADERING

Artikel 19:

"De algemeene vergadering bestaat uit afgevaardigden der afdelingen en het hoofdbestuur."

Artikel 25:

"Alle besluiten der algemeene vergadering zijn direct geldig, tenzij met meerderheid van stemmen verlangd wordt een of meer voorstellen aan het referendum te onderwerpen."

UITKEERING BIJ STAKINGEN OF UITSLUITINGEN

Artikel 35:

"Uitkeering geschiedt pas na goedkeuring van de staking door het hoofdbestuur."

Artikel 37:

"Vóór het aangaan eener actie in het bakkerijbedrijf moet het hoofdbestuur door de betrokken afdeling of correspondentschap met alles in kennis gesteld zijn. Zoo dit is verzuimd kan het hoofdbestuur de uitkeering weigeren."

Artikel 38:

"Bij iedere staking heeft het hoofdbestuur in overleg met het afdelingsbestuur de leiding."

Artikel 39:

"Iedere deelnemer is verplicht zich aan de leiding te onderwerpen."

HET HOOFDBESTUUR

Artikel 50:

"De algemeene vergadering wijst de afdeling aan waaruit het hoofdbestuur moet worden gekozen."

Het aannemen der statuten en reorganisatievoorstellen betekenen dat de bond op weg is een gecentraliseerde bond te worden. Of zoals B. Polak, van de afdeling Amsterdam in zijn 'Congresindrukken' schrijft:

"Het zal nu zôô worden dat de leiding der gansche beweging in handen komt van het hoofdbestuur. Welke actie er ook voortaan gevoerd zal worden, draagt het HB de verantwoording hiervan. Daarom gaat er 2/3 der contributie naar het hoofdbestuur, dat thans groote uitgaven heeft; terwijl de afdeulingsuitgaven belangrijk minder worden. Het instellen van een ziekteuitkeering is zeker van groot belang voor de bond. Daar wij de menschen niets konden geven, spreekt het vanzelf dat wij niet veel er aan konden doen dat ze steeds wegliepen. Nu, dat ze ziekenuitkeering krijgen, hebben we ze beter vast, en is het te verwachten, dat we spoedig sterker zullen worden." 127)

De centralisatievoorstellen treden in werking op 1 juli 1907, nadat alle voorstellen door het referendum zijn goedgekeurd. 128) De afdeling Amsterdam heeft dan al een nieuw hoofdbestuur gekozen.

De centralisatie komt er op neer dat het HB de propaganda gaat voeren, dat de akties via het hoofdbestuur gaan verlopen, dat de financiën centraal geregeld worden, dat het referendum gekortwiekt wordt en dat de afdelingen slechts huishoudelijke taken mogen regelen. Openbare vergaderingen worden vnl. door het hoofdbestuur uitgeschreven.

Voor de afdelingen is gebleven dat zij een eigen huishoudelijk reglement bezitten, die van plaats tot plaats kan verschillen, dat ze 1/3 der kontributie zelf kunnen beheren, dat akties en stakingen via de afdelingen verlopen naar het hoofdbestuur en dat het hoofdbestuur nog in een afdelingsvergadering gekozen wordt.

Dit betekent dat de bond haar eerste schreden heeft gezet op de lange weg naar een gecentraliseerde bond. De leden zijn nu in de eerste plaats aangesloten bij de bond. Daarna worden ze plaatselijk bij elkaar gebracht in afdelingen.

De centralisatie is op initiatief van het N.V.V. ingevoerd. In de bond is er weinig sprake van voorstanders van de centralisatie. Binnen het hoofdbestuur is alleen Goudsmit een voorstander. Van de bestuursleden van afdelingen zijn alleen de bestuurders van Amsterdam geporteerd voor een centrale bond. Bondsleden diskussiëren veel op openbare vergaderingen, of in de vorm van ingezonden brieven. Veel voorstanders voor centralisatie zijn er niet.

Tegenstanders van de centralisatie zijn, behoudens enkelen zoals Oosterbaan, uit de bond gestapt.

Voor zover ik kon nagaan zijn de reorganisatievoorstellen voornamelijk door het N.V.V. naar voren gebracht. Zodra de bond bij het N.V.V. is aangesloten en de tegenstanders weggelopen zijn, is er sprake van een overnemen van de N.V.V.-standpunten zonder verdere discussie. De A.N.D.B. met Jan van Zutphen en Henri Polak, heeft op velen een diepe indruk gemaakt, vooral door zijn grote successen. De bakkersgezellen willen ook die richting op. Het voorbeeld van de A.N.D.B. wijst hen de toekomst.

Illustratief is de opmerking van te Boekhorst bij de voorstellen voor een centrale weerstandkas: 'Het N.V.V.-reglement is hetzelfde; wij zijn nu verplicht deze weg in te slaan.' ¹²⁹⁾ En dat is bij de meeste voorstellen. Niet over de wenselijkheid wordt gediscussieerd, maar gewezen wordt op het bestaan van een voorbeeld, dat gevolg dient te worden. De noodzaak tot verbetering van de coördinatie is gegeven uit de maatschappelijke ontwikkelingen. Iedereen in de bond is er voor. De noodzaak tot een gecentraliseerde structuur is slechts te verklaren uit de ontwikkelingen en discussies in de vakbonden zelf.

Binnen enkele maanden is het N.V.V.-model ingevoerd in de Bond voor Arbeiders in het Bakkerijbedrijf. Tegenstanders van centralisatie zijn tegelijkertijd uit de bond gestapt. Centralisatie vereist, wil het democratisch uitgevoerd worden, zowel betrokkenheid van de leden als democratisch denken van de bestuurders. Dit kan alleen aanwezig zijn als de situatie zo gegroeid is, dat er sprake is van beslissingsbevoegdheid bij de leden. Daarvan is echter geen sprake. Bestuurders hebben te veel macht, zij zijn geen 'kruiers van de arbeiders', zoals van Erkel, tot 1906 sekretaris van het N.A.-S., wel was.

Het tijdsbestek van juli 1907 tot aan het kongres in 1908 laat het succes van de reorganisatie zien. Ten tijde van het kongres zijn er 250 leden bijgekomen. Te Boekhorst legt als propagandist veel huisbezoeken af, en wint daardoor veel leden, in Den Haag 38, in Rotterdam 33. Daarnaast zijn er 4 nieuwe afdelingen bijgekomen, te Enschedé, Almelo, Zwolle en Heerenveen.

Twee leden, Klopper uit Rotterdam en Vermeulen uit Amsterdam, vinden dat de afdelingen na de reorganisatie te weinig te zeggen hebben.

Roeg, hoofdbestuurslid, beantwoordt hen:

"Er moet in onzen Bond eens front gemaakt worden tegen die sentimentaliteit en dat geknik en toegeven aan alle bezwaren (?) en moeilijkheden (?) die door de afdelingen worden opgeworpen en slechts schijnbaar bestaan door onbekendheid van de nieuwe verhoudingen in de vakbeweging." 130)

Het kongres in 1908 laat de volgende besluiten zien, die een verdere centralisatie aangeven:

- . een tweede 'gesalarieerde' wordt aangesteld voor halve dagen
- . afdelingen zijn niet vrij in steunverlening aan stakers e.d.
- . afdelingen moeten allen hetzelfde huishoudelijke reglement bezitten. 131)

Met reorganisatie is de Bond 'modern' geworden, Tegelijk met het modern worden, richten de leden en bestuurders zich op praktische zaken ter verbetering van de arbeids- en levensomstandigheden van de bakkerij-arbeiders. De afd. Rotterdam heeft bv. een 'werkburo' opgericht, waar naast het sekretariaat ook een plaatsingsburo en leeskamer gevestigd is. 132)

In de uiteenzetting met de leden van de onafhankelijke vakverenigingen wordt getoond hoe belangrijk die verbeteringen zijn. Te Boekhorst geeft er in het jaarboekje 1906 een ideologische verklaring voor. Hij schrijft dat de 'onafhankelijke' verenigingsleden zich te veel richten op het socialistisch einddoel door middel van de werkstaking en direkte aktie, De bond richt zich op het afvijlen van de scherpe kantjes, want ' ... de revolutie kan nog eeuwen op zich laten wachten'. 133)

Het socialistisch ideaal binnen de vakbeweging begint te wijken. De 'organisatie' wordt op de voorgrond geplaatst. 134)

Bakkerijarbeiders, die vroeger bijeen kwamen in verenigingen voor het bereiken van hun socialistisch ideaal, organiseren zich ná de centralisatie allereerst voor de vakverenigingen om met behulp van die vakorganisatie verbeteringen af te dwingen. Tegelijkertijd wordt het socialistisch ideaal op de lange baan geschoven.

Door het sterk en groot maken van de vakbond trachten de bondsleden en bestuurders direkte lotsverbeteringen af te dwingen. Binnen de vakbondsorganisatie komt nu de tegenstelling van leden en bestuurders (de achterban-problematiek) naar voren.

De twee organisatievormen, gecentraliseerd en federatief, staan vanaf 1907 tegen over elkaar, zoals met vooruitziende blik in de 'Bakkersgezel' geschreven is:

"Centralisatie in verband met organisatie hebben wij te verstaan en op te vatten als: Samentrekking van de macht der bestuurders; het vormen van regeerders in de organisatie. ...

Federatie in verband met organisatie hebben wij op te vatten als: bondgenootschap, in deze vorm: dat de verschillende groepen, afdelingen of vereenigingen die zich federeeren, het recht behouden om eigen zaken te bedisselen zonder afhankelijk te zijn van de goedkeuring van een of ander H.B. ...." 135)

De ontwikkeling van een 'algemeen socialistische' vakbond federatief opgebouwd, met 'revolutionaire' eisen naar een 'moderne', gecentraliseerde bond met korte termijn eisen heeft zich binnen enkele maanden voltrokken, mede omdat de tegenstanders uit de organisatie gingen.

Hiermee beeindig ik de historische beschrijving van de Nederlandse Bakkersgezellenbond. Het jaar 1907 geeft in de geschiedenis van deze bond een breuk aan. De ontwikkelingen gaan uiteraard verder, maar vanuit een ander vertrekpunt. De organisatie wordt uitgebouwd en veel direkte lotsverbeteringen komen tot stand.

Noten van Hoofdstuk V

1. Bakkersbode, 8-5-1903
2. idem.
3. Bakkersbode, 29-5-1903
4. idem.
5. In veel afdelingen worden correspondenten voor de Bakkersbode benoemd.
6. Bakkersbode, 19-6-1903
7. Bakkersbode, 23-10-1903
8. Bakkersbode, 21-8-1903
9. Bakkersbode, 28-8-1903
10. Bakkersbode, 28-1-1905
11. Bakkersbode, 14-8-1903
12. Bakkersbode, 5-11-1904
13. Bakkersbode, 18-12-1903
14. Bakkersbode, 24-9-1904
15. Bakkersbode, 8-10-1904. Goudsmit is een tipisch voorbeeld van een 'bestuurder'.
16. A.N.D.B.-archief, 3013/5. In dec. 1899 wordt fl. 35,= steun gevraagd. In 1902 wordt advies aan Polak gevraagd of 'notoire onderkruipers wel lid van de bond mogen worden'. In 1906 vraagt Groenedijk, secr. van de afd. A'dam, zich af hoe de administratie geregeld moet worden.
17. Bakkersbode, 8-10-1904
18. Bakkersbode, 27-3-1903
19. Bakkersbode, 10-7-1903
20. Bakkersbode, 14-8-1903
21. Bakkersbode, 2-1-1904
22. Bakkersbode, 30-1-1904. Door Vliegen, Kracht II pg. 48 wordt het een initiatief alleen van de Rotterdamsche Bestuurdersbond genoemd.
23. Bakkersbode, 27-2-1904
24. Bakkersbode, 27-2-1904
25. Idem. Bijvoegsel
26. Idem. Op 27 maart neemt het plaatselijk comité voor wettelijk verbod op nachtarbeid de volgende motie aan:
  - . de minder gewenste tactiek is gekomen door een samenloop van omstandigheden
  - . betreurt de goedbedoelde motie van het Haagsch Comité en biedt zijn verontschuldigen aan. (Bakkersbode, 9-4-1904).
27. Bakkersbode, 9-4-1904
28. Bakkersbode, 27-8-1904
29. Bakkersbode, 7-5-1904; Bakkersbode, 31-12-1904
30. Het Volk, 14-12-1903
31. Idem.
32. Bakkersbode, 16-1-1904
33. Correspondentieblad van N.A.-S. (1903-1904), pg. 161
34. Bakkersbode, 23-4-1904
35. Bakkersbode, 7-5-1904
36. Archief N.B.G.B. afd. A'dam, map 7. Notulenboek 18-5-1904 t/m 22-1-1908
37. Idem.
38. Idem.
39. De leden van Amsterdam besloten met 14 tegen 10 stemmen niet mee te doen.
40. Zie daarvoor de memoires van Louis de Visser, pg. 109-111
41. Bakkersbode, 3-12-1904 én 31-12-1904

42. Bakkersbode, 25-2-1905
43. Bakkersbode, 11-2-1905
44. Harmsen/Reinalda, pg. 84-87.
45. Oudegeest II, pg. 12
46. Idem.
47. Harmsen/Reinalda, pg. 95
48. Bakkersbode, 25-2-1905
49. Idem, P. de Bruin, van beroep typograaf, is van 1904 tot 1907 broodbezorger bij een coöperatie in Schiedam. De tegencirculaire van het N.A.-S. is een reactie op de uitnodiging van de A.N.D.B. Het begint aldus: "Eindelijk. Het commando van de advocaat Troelstra .... wordt eindelijk uitgevoerd door de Bestuurders van de op humbug en kapitaal berustende Diamantbewerkersbond en wel de poging tot de oprichting van een nieuw N.A.-S." datum 15-2-1905
50. Een langzaam gegroeide kloof blijktbaar.
51. Bakkersbode, 11-3-1905
52. Frieswijk, Chronologie pg. 80
53. Idem. Als de afd. Utrecht zich afscheidt van de N.B.G.B. wordt dit in N.A.-S.-bestuur opgemerkt.
54. Bakkersbode, 25-3-1905
55. Bakkersbode, 6-5-1905
56. Idem
57. Idem
58. Idem
59. Bakkersbode, 20-5-1905
60. Bakkersbode, 3-6-1905
61. Idem
62. Bakkersbode, 17-6-1905
63. Bakkersbode, 1-7-1905
64. Bakkersbode, 1-7-1905
65. Bakkersbode, 1-7-1905; 15-7-1905; 29-7-1905
66. Bakkersbode, 29-7-1905
67. Bakkersbode, 11-3-1905
68. Idem. Zelfde argument, die N.A.-S.-aanhangers gebruiken om de bond aangesloten te krijgen, maar ook daar verworpen.
69. Bakkersbode, 17-3-1906
70. Bakkersgezel, maart-april 1906
71. Bakkersbode, 6-1-1906. N.a.v. een debatvergadering in december 1905.
72. Bakkersbode, 9-9-1905
73. Bakkersbode, 12-8-1905
74. Bakkersbode, 9-9-1905
75. Bakkersbode, 26-8-1905
76. Bakkersbode, 9-9-1905
77. Bakkersbode, 14-4-1906
78. Bakkersbode, 12-5-1906
79. Bakkersbode, 15-7-1905
80. Bakkersbode, 12-8-1905
81. Bakkersbode, 29-7-1905. De redakteur van het blad van het P.A.-S. Zaanstreek schrijft dat papieren leden tegen en de bewuste leden vóór afscheiding waren.
82. Bakkersbode, 23-9-1905
83. Idem. Voor een beschrijving van de oprichting van de Z.B.B. raadplege men 't Hoen, pg. 289. De rol van te Boekhorst wordt niet genoemd.

84. Archief N.A.-S., nr. 2. bestuursverg. 8-10-1906. Lijst van stemming voor benoeming sekretaris.
85. De Bakkersgezel, maart-april 1906
86. Bakkersbode, 3-3-1906
87. Bakkersbode, 17-3-1906
88. Bakkersbode, 28-8-1906. Op het kongres in 1906 was de afdeling voor afscheiding van het N.V.V. (motie Den Haag).
89. Bakkersbode, 8-9-1906
90. Bakkersbode, 6-10-1906; 20-10-1906
91. Bakkersbode, 20-10-1906
92. Bakkersbode, 3-11-1906. Hoofdbestuursvergadering van 21 oktober
93. Bakkersgezel, november 1905
94. Bakkersbode, 1-12-1906
95. Bakkersgezel, maart-april 1906
96. Idem
97. Idem
98. Bakkersgezel, november 1905
99. Bakkersgezel, januari 1908
100. Bakkersgezel, november 1905
101. Bakkersbode, 21-10-1905
102. Gedenkboek N.A.-S. pg. 30
103. Bakkersgezel, november 1905. Polak was van het begin géén arbeider, maar diamantbewerker
104. Bakkersbode, 17-2-1906
105. Bakkersbode, 14-4-1906
106. Bakkersbode, 28-4-1906. De referendumuitslag was niet unaniem
108. Bakkersbode, 30-6-1906
109. Bakkersbode, 21-10-1905. Het verhaal stond in een verdwenen Bijvoegsel
110. Bakkersbode, 2-12-1905
111. Bakkersbode, 16-12-1905
112. Bakkersbode, 6-1-1906
113. Idem
114. Bakkersbode, 28-4-1906
115. Bakkersbode, 3-11-1906
116. Bakkersbode, 12-1-1907
117. Bakkersbode, 9-2-1907
118. Bakkersbode, 17-11-1906
119. Bakkersbode, 12-1-1907
120. Bakkersbode, 9-2-1907. Goudsmit schrijft een tijd daarvoor ongeveer hetzelfde. Er zijn dan net veel regionale meetings ter afschaffing van nachtarbeid gehouden, die goed geslaagd zijn. Hij vindt dat er weinig nieuwe leden komen door die meetings. Beter is het om betaalde funktionarissen in dienst te nemen. (Bakkersbode, 28-8-1906)
121. Bakkersbode, 23-2-1907
122. Voor een beschrijving zie: 'Een halve Eeuw'. Gedenkboek van de Algemeene Nederlandsche Metaalbewerkerbond, pg. 103-125
123. Bakkersbode, 23-3-1907. De afd. Arnhem dient voor het kongres een voorstel in om overal waar 'direkte aktie' gepleegd wordt onderkruipers te sturen. Iedereen is hevig verontwaardigd. Te Boekhorst: 'alleen moedwillig toegebrachte schade aan de vakorganisatie moet worden aangepakt.' (Bakkersbode, 6-4-1907)
124. Later komen er arbeidsters bij

125. Bakkersbode, 18-5-1907
126. Bakkersbode, 15-6-1907
127. Bakkersbode, 15-6-1907
128. Bakkersbode, 29-6-1907
129. Bakkersbode, 12-5-1906
130. Bakkersbode, 2-6-1908
131. Bakkersbode, 15-6-1908
132. Bakkersbode, 11-8-1906
133. Jaarboekje 1906
134. Hoezeer dat gebeurt kan men lezen in het Volk (geciteerd in Jaarverslag 1908 pg.8) bij de opening van het eerste bondsburo. O.a.: 'We zijn er even een kijkje gaan nemen en kunnen verklaren dat het er uitnemend uitziet. De kantoren maken een flinken indruk. ... 't Is een heel genot als eindelijk een vakbond een vasten zetel heeft gekregen. ... De bakkersegzelenorganisatie moet groot worden om voor de broodbereiders flinke resultaten te kunnen bereiken. Ze is er voor op den goeden weg.'
135. Bakkersgezel, januari 1906